

МОНАСТИРСЬКИЙ Валерій Миколайович,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри військової підготовки,

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

e-mail: monv62@ukr.net

УДК 355.231.3: 378 (045)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ПРОВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВИ
У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ЗВО**

У статті висвітлено теоретичне обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують підвищення ефективності військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів запасу під час навчання у військовому навчальному підрозділі ЗВО України.

Ключові слова: військово-професійна підготовка; педагогічні умови; військовий навчальний підрозділ ЗВО; військова діяльність; військовий фахівець; офіцер запасу; стандарти НАТО; педагогічні технології.

Постановка проблеми. Підготовка висококваліфікованих військових кадрів в Україні здійснюється у загальній системі військової та відомчої освіти, яка, в свою чергу, є складовою державної системи професійної освіти.

В умовах сьогодення Збройні Сили України та правоохоронні органи держави виконують свої функції, в ситуаціях пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, у складі миротворчих сил з підтримання миру та веденням бойових дій (Операції Об'єднаних Сил) на Сході держави.

Виконання цих завдань зумовило значне зростання потреби в удосконаленні системи військово-професійної підготовки офіцерських кадрів не лише для Збройних Сил України, а й для всіх правоохоронних органів (силових структур сектору безпеки та оборони) держави (далі – Збройні Сили України та інші державні військові формування).

Стратегія розвитку Збройних Сил України, забезпечення реалізації державної політики щодо поглиблення співпраці з НАТО та досягнення до 2020 року повної сумісності ЗС України з відповідними силами держав – членів ЄС та НАТО у військовій галузі в сучасних умовах зумовлюють необхідність реалізації заходів комплексного вирішення завдань їх кадрового забезпечення, комплектування та підготовки офіцерських кадрів усіх рівнів відповідно до стандартів НАТО [1].

Не є винятком і заклади вищої освіти (далі – ЗВО), в яких створено військові

навчальні підрозділи для підготовки офіцерів запасу.

Система військової (відомчої) освіти має забезпечувати належні умови для підготовки військових фахівців на рівні сучасних вимог і тим самим здійснювати вагомий внесок у підготовку громадян України до виконання військового обов'язку (проходження служби), підтримання необхідного рівня бойової готовності Збройних Сил України та інших державних військових формувань. З огляду на це, перед науково-педагогічним складом військових навчальних підрозділів ЗВО актуальною стає *проблема* вдосконалення військово-професійної підготовки громадян, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу відповідно до сучасних вимог Міноборони, МОН України з урахуванням досвіду підготовки військових фахівців провідних країн світу та стандартів НАТО. Тому з метою забезпечення високого рівня військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів необхідно привести параметри системи військової (відомчої) освіти у відповідність до нових завдань, структури та чисельності Збройних Сил України та інших державних військових формувань, створити умови, які б забезпечили задоволення потреби національного війська у кваліфікованих офіцерських кадрах.

Метою статті є аналіз провідних наукових поглядів до системи військово-професійної підготовки офіцерів запасу і теоретичне обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують підвищення ефективності зазначеного процесу в сучасному військовому навчальному підрозділі ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування національної системи освіти, складність масштабного реформування Збройних Сил України та інших державних військових формувань актуалізує проблему формування творчої особистості військового фахівця, його професійної підготовки, фізичної та пси-

хологічної готовності виконувати завдання за призначенням. Реалізація цих проблем передбачає новий підхід до індивідуальної підготовки майбутніх офіцерів, спрямований на подолання кризи у військовій (відомчій) освіті, яка проявляється, передусім, у невідповідності знань запитам особистості, суспільним потребам і світовим стандартам, у знеціненні престижу військової служби, проблем з питань міжвідомчої підготовки військових фахівців, що призводить до зниження рівня оперативної сумісності під час ведення спільних дій, вирішення завдань національної безпеки і оборони України міжвідомчими силами та засобами.

У психолого-педагогічній теорії та практиці проблема професійної підготовки майбутніх офіцерів у процесі навчання не є новою. Теоретичні засади професійної підготовки військових фахівців якісно представлені у працях Г. Артюшина, В. Мірненка, В. Медведєва, М. Нецадима, С. Салкуцана, С. Сінкевича, І. Руснака та ін. Проблема готовності до військово-професійної діяльності у психолого-педагогічній літературі розглядали О. Ковальчук, Р. Момот, В. Стасюк, О. Столяренко, О. Тимченко, В. Торічний, О. Хайрулін та ін. Питання теорії та методики військової освіти досліджували І. Данилюк, В. Ветров, А. Вітченко, О. Заруба, А. Кучерявий, Л. Олійник, Т. Тихонов, В. Ягупов та ін.

Наявна система підготовки офіцерів запасу загалом себе виправдовує і забезпечує накопичення необхідних мобілізаційних ресурсів Збройних Сил України для воєнного часу. Разом з тим вона має певні проблеми і недоліки, що негативно впливають на кінцеві результати. До них, зокрема, належать такі суперечності: між необхідним рівнем нормативно-правової та організаційно-методичної бази підготовки офіцерів запасу у військовому навчальному підрозділі і незадовільним сучасним станом навчально-матеріальної бази більшості військових кафедр; необхідністю здійснення якісного відбору й комплектування військових кафедр науково-педагогічним складом; необхідністю впровадження сучасних інноваційних технологій навчання і виховання, що відповідають вимогам європейського та світового рівнів підготовки військових фахівців.

Стандарти підготовки НАТО, досвід проведення Операції Об'єднаних Сил на

Сході України є основою подальших досліджень щодо визначення, обґрунтування, реалізації педагогічних умов, впровадження (розроблення) нових педагогічних та інформаційних технологій, використання світових досягнень, удосконалення окремих складових, форм і методів у військово-професійній підготовці майбутніх офіцерів Збройних Сил України та інших державних військових формувань під час навчання у військових навчальних підрозділах ЗВО.

З огляду на вищевикладене конкретизуємо своє концептуальне бачення щодо обґрунтування та реалізації системи педагогічних умов, що забезпечують підвищення ефективності військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів у військовому навчальному підрозділі ЗВО.

Педагогічні умови – це такі обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості та забезпечується відповідними чинниками [2, с. 143].

У процесі визначення педагогічних умов нами враховувались такі чинники: рівень базової військової підготовки громадян; систематична і безперервна мотивація опанування громадянами професійних умінь і навичок, запровадження діяльнісного підходу у формуванні інтересу тих, хто навчається, до служби в Збройних Силах України та інших державних військових формуваннях; упровадження в освітній процес перспективних сучасних технологій навчання; спонукання громадян до саморозвитку, самовдосконалення і постійного самостійного оновлення знань, умінь та навичок; удосконалення форм і методів навчально-методичної роботи науково-педагогічного персоналу військового навчального підрозділу ЗВО.

Отже, визначені чинники дали підстави стверджувати, що ефективність військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів має бути забезпечена сукупністю таких педагогічних умов:

– розгляд військово-професійної підготовки як складової державної системи професійної освіти громадян України щодо забезпечення Збройних Сил, інших державних військових формувань необхідною кількістю військовонавчених громадян для виконання військового обов'язку в запасі, проходження військово-

вої служби осіб офіцерського складу за контрактом або у військовому резерві та ін.

– проектування моделі військово-професійної підготовки громадян України у військовому навчальному підрозділі ЗВО;

– використання в освітньому процесі сучасних технологій навчання, які є основою оптимізації військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Військово-професійна підготовка громадян України у військовому навчальному підрозділі ЗВО за програмою підготовки офіцерів запасу є інтегрованим освітнім процесом, який має певну структуру і передбачає формування системи професійно значущих знань, умінь та навичок, певних мотивів, індивідуально-психологічних якостей особистості, що у поєднанні зумовляють змобілізованість психіки, налаштованість майбутнього офіцера на найбільш доцільні та рішучі дії при виконанні службових обов'язків за посадовим призначенням [3].

Зміст військово-професійної підготовки майбутнього офіцера Збройних Сил та інших державних військових формувань України визначається моделлю його майбутньої посади (або моделлю його діяльності у межах спеціальності за призначенням), реалізованої у кваліфікаційних вимогах. В основу нашої моделі для практичного здійснення удосконалення системи військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів у військових навчальних підрозділах (ЗВО) покладено: ефективний освітній процес з військової підготовки громадян як її цільовий орієнтир; ціннісно-мотиваційний компонент; відповідні педагогічні умови, способи та засоби оволодіння майбутніми фахівцями професійними знаннями, вміннями й навичками та ін.

Військова підготовка майбутніх офіцерів у нашому дослідженні ґрунтується на таких принципах:

– *професійна спрямованість* – відповідність цілей і змісту навчання переліку конкретних завдань, визначених в Концепції підготовки ЗС України, навчальних програмах, планах та інструкціях, з наданням пріоритету практичній підготовці, яка ґрунтується з урахуванням досвіду ведення ООС; змін у формах і способах ведення операцій (бойових дій); прийнятих на озброєння нових зразків

зброї та техніки; підготовки військових фахівців провідних країн світу за стандартами НАТО;

– *науковість* – обґрунтованість процесу військової підготовки та його змісту з позицій останніх досягнень військової науки і техніки; систематичність і послідовність – розподіл змісту підготовки за періодами навчання, тісний взаємозв'язок та наступність підготовки, відповідність вимогам стандартів вищої військової освіти;

– *комплексність* – системне використання різних форм і методів навчання для формування у громадян визначених компетентностей (фахових здібностей) за стандартами військової підготовки;

– *доступність* – відповідність навчання його змісту, форм і методів рівню навченості громадян, що створює передумови для ефективного навчання;

– *максимальне наближення умов навчання до обстановки реальних бойових дій* – навчати того, що необхідно знати та вміти для якісного виконання завдань за призначенням;

– *наочність* – врахування у процесі підготовки особливостей пізнавальної діяльності громадян; індивідуальний підхід; розвиток їх спроможностей творчо мислити і працювати самостійно.

Пропонована модель військової підготовки майбутніх офіцерів, на нашу думку, реалізовуватиметься ефективніше, якщо їй відповідатиме модель особистості військового фахівця (головне завдання професійного психологічного відбору до військового навчального підрозділу ЗВО). Як основні елементи в моделі особистості військового фахівця було виділено такі: настанова на професію, чіткість і твердість громадянських та професійних позицій; усталений інтерес до військової служби, що припускає розуміння політичного й соціального значення своєї праці; організаторські й спеціальні здібності, що виявляються у процесі оволодіння діяльністю та в результаті служби; внутрішня цілісність особистості, її настанов і справ, відносин і реальної поведінки, уміння відстоювати свої переконання та добиватися реалізації поставлених цілей.

Освітній процес ми розглядаємо як процес і результат взаємодії педагога й студента, на основі якого громадяни опановують систематизовані знання,

вміння й навички, необхідні в службово-бойовій діяльності ЗСУ та інших державних військових формуваннях, й виробляють професійну компетентність. Суттєвого значення в оволодінні змістом військово-спеціальних дисциплін має набути системне впровадження в навчальний процес сучасних педагогічних технологій, які дають можливість змоделювати різноманітні професійні ситуації у процесі навчання, продемонструвати в динаміці складові службової діяльності конкретної посадової особи у військах, формувати і розвивати інформаційну культуру військових фахівців; удосконалити методики проведення різних організаційних форм і способів застосування військ (сил) за стандартами НАТО тощо.

На нашу думку, до основних педагогічних технологій забезпечення освітнього процесу підготовки військових фахівців у військових навчальних підрозділах ЗВО слід віднести:

- технологію проблемно-ситуативного навчання;
- технологію інтерактивного ігрового навчання;
- технологію інформаційного (комп'ютерного, мультимедійного, тренажерного) навчання;
- технологію формування критичного мислення;
- тренінгові технології в екстремальних видах діяльності тощо.

Застосування нових педагогічних технологій у нашій моделі передбачає:

- перехід від педагогічного традиціоналізму до нових форм і методів навчання, орієнтованих на формування творчої особистості військового фахівця, який вміє поєднувати в різних варіантах теоретичні знання, наукові здобутки з вирішенням питань, які виникають у військовій практиці;
- забезпечення наскрізної комп'ютеризації навчального процесу, створення комп'ютерних (інформаційних) систем його підтримки;
- розробку інтерактивних систем навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін тощо.

У запропоновану нами систему військової-професійної підготовки громадян покладено практичні методи навчання, а саме: словесно-наочний, тренувальний,

ситуативно-пізнавальний, пошуковий та творчий. Їх сутність полягає:

- *словесно-наочного* – у систематичному та послідовному доведенні викладачем навчального матеріалу, показу (демонстрації) предметів, що вивчаються для отримання тими, хто навчається, нових знань та формування відповідної уяви тощо;

- *тренувального (репродуктивного)* – у виконанні комплексних дій, у відповідності з визначеним алгоритмом (завчасно встановленим порядком), для формування необхідних умінь та навичок з метою забезпечення якісного заходження військових підрозділів;

- *ситуативно-пізнавального* – у проведенні розгляду та обговоренні реальних (імовірних) бойових дій (їх тактичних епізодів), ознайомленні з досвідом управління підрозділами (силами) у воєнних конфліктах та розвитку навиків інформаційно-аналітичної діяльності;

- *пошукового (евристичного)* – у самостійному пошуку тими, хто навчається, інформації (оптимального варіанту дій) для здобування додатково необхідних знань;

- *творчого (дослідницького)* – у самостійному пошуку шляхів розв'язання проблемної ситуації (виконання поставленого завдання) для здобування глибоких та всебічних знань з використанням творчих та нестандартних підходів та ін.

Створення та впровадження міжпредметної технології навчання у процес військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів дозволить більш системно та всебічно підійти до формування у громадян груп певних професійних знань, умінь та навичок. У нашому дослідженні це зумовлено тим, що методики викладання загальновійськових (спеціальних) дисциплін дозволяють використовувати різноманітні завдання (вправи), підходити до процесу формування певних знань, умінь та навичок з максимальною кількістю позицій, тобто ми маємо підстави говорити про інтегрованість впливу на процес становлення особистості військового фахівця цілісної системи навчальних професійно орієнтованих дисциплін. Така технологія вимагає визначення основних підходів до оновлення нормативної та навчально-методичної документації, реалізації у навчальних

планах оптимального поєднання навчальних курсів із загальнонаукової, загальновійськової та спеціальної підготовки в єдиний блок (модуль) військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Таким чином, узагальнюючи у нашому дослідженні сучасний досвід використання нових педагогічних технологій в освітньому процесі майбутніх офіцерів, можна визначити такі основні напрямки щодо їх удосконалення:

1. Внести відповідні зміни до навчальних планів і програм щодо вивчення та практичного опрацювання досвіду ведення бойових (спеціальних) дій у зоні проведення Операції Об'єднаних Сил, сучасних вимог підготовки ЗС України; передового досвіду підготовки військових кадрів провідних країн світу та ін.

2. Ввести нові та посилити наявні напрями професійної підготовки майбутніх військових фахівців щодо вивчення іноземної мови; більш глибоке вивчення застосування військ (сил) у заходах міжнародного військового співробітництва з підтримання миру та безпеки за стандартами ЄС та НАТО.

3. Збільшити кількість проведення практичних занять з питань: моделювання операцій (застосування) військ (сил); медичного забезпечення (тактичної медицини); організації зв'язку та автоматизованих систем управління військ за стандартами НАТО та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на наш погляд, проведений теоретичний аналіз показав, що запропоновані педагогічні умови дозволяють:

– систематизувати фундаментальні положення Концепції підготовки ЗС України;

– спрямувати військово-професійну підготовку майбутніх офіцерів у військових навчальних підрозділах (ЗВО) на набуття здатності виконувати покладені

на них завдання відповідно до стандартів підготовки військових фахівців;

– максимально спрямувати освітній процес у військових навчальних підрозділах (ЗВО) на підготовку офіцерських кадрів, які відповідають сучасним вимогам і поєднати його з підготовкою військових фахівців провідних країн світу та стандартів НАТО;

– організувати навчально-виховний процес громадян України за програмою військової підготовки офіцерів запасу у військових навчальних підрозділах (ЗВО) з урахуванням особливостей умов функціонування в особливий період та мирний час тощо.

Проведене дослідження не вичерпує усіх питань щодо розглядової проблеми. Подальшого аналізу потребують процеси формування професійної надійності майбутніх військових фахівців; пошук ефективних форм підвищення професійної компетентності офіцерів запасу; питання удосконалення професійної майстерності викладачів військових навчальних підрозділів (ЗВО) та ін.

Список бібліографічних посилань

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України». Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/555/2015>.
2. Професійна освіта: словник/ уклад. С. Гончаренко та ін; за ред. Н. Нічкало. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
3. Концепція підготовки Збройних Сил України. *Ukrainian Military Pages*. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html>.

References

1. On the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine dated September 2, 2015, "On the New Edition of the Military Doctrine of Ukraine". Decree of the President of Ukraine dated September 24, 2015 № 555/2015. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/555/2015>.
2. Professional education: vocabulary. In S. Goncharenko and others (compilers); N. Nichkalo (Ed.). Kyiv: Higher school, 2000. 380 p.
3. Concept of training of the Armed Forces of Ukraine. *Ukrainian Military Pages*. Retrieved from <https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html>.

MONASTYRSKIY Valeriy,

Ph.D in Pedagogy, Associate professor of Military Training Department, Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF MILITARY AND PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE OFFICERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE AND POLICE OF THE STATE IN MILITARY EDUCATIONAL SUBSIDIES IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER EDUCATION

Abstract. Introduction. The article is devoted to the problem of improving the military and professional training of citizens, which are trained in the program of training reserve officers in the military educational subsidies in

the establishments of higher education in accordance with the modern requirements of the Ministry of Defense, Ministry of Education and Science of Ukraine, taking into

account the experience of training military experts from the leading countries of the world and NATO standards.

Purpose. The article substantiates the set of pedagogical conditions, which provides for increasing the effectiveness of military and professional training of future reserve officers while studying in the military educational subsidies in the establishments of higher education of Ukraine.

On the basis of theoretical analysis, a set of pedagogical conditions aimed at increasing the effectiveness of military and professional training of future officers was determined: consideration of military and professional training as a component of the state system of professional education of citizens in order to provide the Armed Forces and other state military formations of Ukraine with the required number of military specialists; designing a model of military and professional training of Ukrainian citizens in the military educational subsidies in the establishments of higher education; the use of modern educational technology in the educational process, which is the basis for optimizing the military and professional training of future officers.

The model of improvement of the system of military and professional training of future officers is based on: an effective educational process for the military training of citizens as its target destination; value-motivational component; appropriate pedagogical conditions, methods and means of mastering by future specialists professional knowledge, skills and abilities, etc.

The application of new pedagogical technologies in our model implies: the transition from pedagogical traditionalism to new forms and methods of training focused on the formation of a creative personality of a military specialist; ensuring the computerization of the educational process, creating computer (informational) systems for its support; development of interactive systems of teaching and methodological support of educational disciplines, etc.

The proposed system of military and professional training of citizens is based on practical teaching methods: verbal-visual, training, situational-cognitive, search and creative.

The main pedagogical technologies for providing educational training for military specialists in the military educational subsidies in the establishments of higher education include: technology problem-situational learning; technology of interactive game learning; technology of information (computer, multimedia) training; the technolo-

gy of forming critical thinking; training technologies in extreme activities, etc.

Summarizing in our study the modern experience of using new pedagogical technologies in the educational process of future officers, one can determine the following main directions for its improvement:

1. Make appropriate changes to the curricula and programs for studying and practicing the experience of conducting military (special) actions in the area of the United Nations Operation, modern requirements for the development of the Armed Forces of Ukraine the use of troops (forces) in international military co-operation to maintain peace and security in accordance with EU and NATO standards.

2. Increase the number of practical classes on: modeling of operations (application) of troops (forces); medical support (tactical medicine); organization of communication and automated control systems of troops according to NATO standards, etc.

In our opinion, the proposed pedagogical conditions allow: to systematize the fundamental provisions of the Concept of Armed Forces Training of Ukraine; direct the educational process in the military educational subsidies in the establishments of higher education as much as possible to train officers who meet modern requirements and combine them with the training of military experts from leading countries and NATO standards; to organize the educational process of citizens taking into account the peculiarities of the conditions of functioning in a special period and peacetime, etc.

NATO Training Standards, the experience of the United Nations Operation in the East of Ukraine is the basis for further research on the introduction of new pedagogical technologies, the improvement of certain components, forms and methods in the military and professional training of future officers of the Armed Forces of Ukraine and other state military formations during training in the military educational subsidies in the establishments of higher education.

Keywords: military and professional training; pedagogical conditions; military educational subsidies in the establishments of higher education; military activity; military specialist; reserve officer; NATO standards; pedagogical technologies.

Одержано редакцією 01.02.2019
Прийнято до публікації 05.02. 2019